

- Hansen, J. P. H.; Meldgaard, J. & Nordqvist, J.: Qila-kitsoq. De grønlandske mumier fra 1400-tallet. 1992.
- Hansen, Søren: Bidrag til østgrønlandernes anthropologi af Søren Hansen 1886. Meddelelser om Grønland. Tiende hefte, 1888.
- Hjarnø, J.; Balslev Jørgensen, J. Balslev & Vesely, M.: Archaeological Investigations of Late Heathen Graves in Upernavik District. Meddelelser om Grønland, bind 202, nr. 1, 1974.
- Holtved, Erik: Eskimoisk religion. Fra: Asmussen, J. P. & Læssøe, J.: Illustreret Religionshistorie I, 1968, side 129-45.
- Jørgensen, J. Balslev: The Eskimo Skeleton. Meddelelser om Grønland, bind 146, nr. 2, 1953.
- Kapel, Hans C.: Buksefjordsprojektet, arkæologiske undersøgelser i 1990 og 1991. Grønlands Nationalmuseum & Arkiv, 1993.
- Koch, A. & Feldbo, M.: Thulekulturens grave. Forskning i Sydøstgrønland/Tusaat 1-2/1994, side 35-39.
- Koch, A. & Hjalgrim, H.: Undersøgelser af humant skeletmateriale. Fra: Kapel, H. C.: Buksefjordsprojektet, arkæologiske undersøgelser i 1990 og 1991, 1993, side 101-110.
- Koch, A.; Frølich, B.; Lynnerup, N. & Hansen, J. P. H.: The Bones from Qeqertasussuk – The Earliest Human Remains from Greenland. I: Grønnow (ed.) 1996: The paleo-eskimo Cultures of Greenland, p. 35-37, 1996.
- Kramer, Finn Erik: Fortidsminder på nordsiden af Ulkebugten. En rekognosceringsrapport for Sisimiut Museum 1990.
- Larsen, Helge: Dødemandsbugten. An Eskimo Settlement on Clavering Island. Trearsexpeditionen til Christian den X's Land 1931-34. Meddelelser om Grønland, bind 102, nr. 1, 1934.
- Mathiassen, Therkel: Archeology of Central Eskimoes, bind 1+2. Report from 5 Thule Ekspedition, vol. 4, 1927.
- Mathiassen, Therkel: Ignusuk. A Mediaval Eskimo Settlement in Upernavik District, West Greenland. Meddelelser om Grønland, bind 77. 1930.
- Mathiassen, Therkel: The Former Eskimo Settlements on Frederik VI's Coast. Meddelelser om Grønland, bind 109, nr. 2, 1936.
- Maxwell, Moreau S.: Prehistory of the Eastern Arctic, 1985.
- Meldgaard, Jørgen: Aron. En af de mærkværdigste Billedsamlinger i Verden. Nationalmuseet 1982.
- Møjberg, Tinna: A »Deathhouse« at Sydkap, Scoresby Sund. Folk vol. 30, 1988.
- Møjberg, Tinna: Lufthavnsrekognosceringer i Sisimiut 1994. En rekognosceringsrapport for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, 1994.
- Rasmussen, Knud: Myter og sagn fra Grønland. Redigeret af Jørgen Riel, 1994.
- Steenstrup, K. J. V.: Beretning om Undersøgelserne i Nord-Grønland i aarene 1878-80. Meddelelser om Grønland, bind 5 no. 1, 1893, side 1-41.
- Talbitzer, William (ed.): The Ammassalik Eskimo. Contributions to the Etnology of the East Greenland Natives. Meddelelser om Grønland, bind 39, 1914.
- Tauber, Henrik: Kostvaner i forhistorisk tid – belyst ved C-13 målinger. Nationalmuseet (ed.): Det skabende menneske, s. 112-126, 1981.

Menneskeknoglerne fra gravene ved Asummiut

Af Niels Lynnerup, Jens Christian Brings Jacobsen,
Christian Thorsen og Trine Kludt

Antropologisk Laboratorium hører under det Sundhedsvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet, og har til formål at studere og opbevare det

menneskemateriale, først og fremmest knogler, som findes og udgraves af arkæologer i Grønland, Færøerne og Danmark. Derfor var det også hertil, at

menneskeknoglerne fra Sisimiut blev fragtet efter den arkæologiske udgravning i området. I en arkæologisk sammenhæng er det særlige ved at finde menneskerester, at disse kan være en direkte kilde til viden om vore forfædre. Resultaterne af de antropologiske analyser, fx hvad angår køn og alder for de gravlagte individer, kan indgå i arkæologiske overvejelser om, hvorledes Thulekulturens gravskikke var, ligesom vurderingen af fx tandslid og sygelige forandringer kan sammenholdes med arkæologisk viden om leveforhold, og dermed være en brik i rekonstruktionen af Thulekulturens levevis som den udfoldede sig i Sisimiut området for mange hundrede år siden.

Der blev optaget knogler fra i alt fire grave. Hertil kom et løsfund. Gravene gennemgås hver for sig i det nedenstående, idet der andetsteds i bladet er givet en udførlig beskrivelse af gravanlæggene (se Grummesgaard-Nielsens indlæg).

Grav D7 (SIK 892)

Der blev fra denne grav optaget 729 enkelte knogler og dele heraf. Af disse var de ti knogler af dyr eller blot jord, og 70 knogledele kunne ikke nærmere identificeres. Der resterede således 649 knogler og knogledele, der alle kunne identificeres som menneskeknogler.

Ved at sammenholde hvor mange knogler af bestemte knogletyper der fandtes (fx kranieknogler, underkæber og de store lemmeknogler) med de detaljerede gravplaner, blev det anslået, at knoglerne repræsenterede resterne af mindst otte individer.

Grav D1 (SIK 892)

Knoglematerialet fra denne grav var blevet optaget i fire lag, idet man ikke, grundet tidsnød, havde kunnet bruge så meget tid på denne grav som på D1. Dette betød dog tilgængæld, at man på Laboratoriet nemmere kunne få et overblik over hvorledes knoglerne hørte sammen. Der måtte således være tale om mindst syv individer i denne grav.

Fig. 1. Billedet viser det venstre skulderblad og den venstre overarmsknogle fra et af individerne i grav D7. Svarende til skulderbladets højre hjørne ses dannelser af uregelmæssig knoglevæv. Tilsvarende er ledhovedet på overarmsknoglen stærkt formindsket og uregelmæssig. Skulderen har formentlig været gået voldsomt af led, og da man ikke har kunnet ophæve forstuvningen, har der dannet sig et såkaldt »falsk led« med de omtalte forandringer. Overarmen har derfor siddet skævt og haft en stærk indskrænket bevægelighed, som givetvis også har været smertefuld.

Grav D23 (SIK 937) og grav D26 (SIK 939)

I hver af disse to grave fandtes et skelet. I grav D23 var skelettet næsten intakt, hvorimod det i grav D26 var noget mere fragmentarisk.

Løsfund F3

Som løsfund i området fandtes en del af et pandeben.

Det samlede antal individer der blev udgravet anslås derfor til mindst 18. Af speciel interesse var det, at disse individer næsten alle var kvinder, når bortses fra to børn (et ca. 12-16-årigt barn i grav D1 og et ca. 8-årigt barn i grav D23) og en mand (i grav D1). De voksnes alder spændte sig fra ca. 20 til 45 år.

Det er tidligere beskrevet, at der ofte findes et overtal af kvinder i Thulekulturens grave (fx de berømte Qilaqitsoq mumier), og der har været lanceret flere hypoteser herfor. Manden var måske mere udsat for at dø på havet under fangst, eller kvindegravene kunne repræsentere en kærtret konebåd, hvor netop kvinder og børn omkom. Endelig kunne der være tale om en forskellig gravlægningspraksis for kvinder og mænd. I sådanne analyser skal der også tages hensyn til gravens funktionsperiode, dvs. over hvor mange år de døde er blevet gravlagt. I forbindelse med grav D7, var det helt klart, at der var sket nogle primære gravlæggelser, som var blevet forstyrrede i en senere tid, ligefrem med en rydning og opsamling af knogler i to gruber.

Alderen for de voksne afspejler meget vel det vi ved fra tidligere fund, levetiden har næppe været meget over de 40-45 år. Ud over den påfaldende kønsmæssige

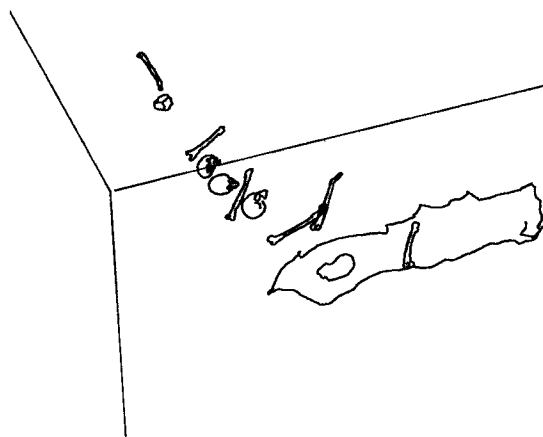

Fig. 2. Kranier og lårben i grav D7. Tegningen er fremstillet ved, at de forskellige gravplaner er skannet ind i en computer, hvorefter gravindholdet kan fremstilles tre-dimensionelt (gravdybden, der svarer til den lodrette akse, er overdreven for overskuelighedens skyld). Gravens omrids er anført »på bunden« med brun farve. Det ses umiddelbart, at kranier og lårben ligger i den ene ende af graven.

skævhed er det også bemærkelsesværdigt, at der ikke fandtes yngre børn. Dødeligheden har formentlig netop været højest for de helt små børn, og derfor burde denne aldersgruppe også være repræsenteret. Imidlertid bevares de skrøbelige børneknogler dårligt, og dels kan der for de helt små børn gælde særlige gravritualer.

Ved at måle de store lemmeknoglers maksimale længde, kan man beregne sig frem til individernes legemshøjde i live. Legemshøjden menes at kunne sættes i relation til levetid og opvækstbetingelser: mennesker med en opvækst præget af sultperioder og sygdom skulle da opnå en lavere højde end mennesker der er opvokset under bedre betingelser. Dette er nu nok en sandhed med modifikation, og man kan næppe slutte så entydigt. Hvad angår skeletterne fra

Asummiut fandtes det, at lemmeknoglerne, og dermed legemshøjderne, var fuldt sammenligneligt med hvad der tidligere er beskrevet. Den gennemsnitlige legemshøjde for kvinder var ca. 150 cm og for mænd ca. 160 cm. Der var ingen nævneværdig forskel imellem de to store grave.

Som led i en rutinemæssig antropologisk undersøgelse vurderes også, om der er nogle sygelige forandringer eller følger af vold til stede. Det var der i ét tilfælde: en af kvinderne i grav D7 havde en fejlstilling af det venstre skulderled. Fejlstillingen er formentlig opstået ved en voldsom forstuvning af skulderen, hvorved overarmens hoveddel er gledet ud af selve skulderleddet og har lagt sig fortil på skulderbladet. Sådanne forstuvninger ses også i dag, men fejlstillingen kan som regel ophæves enten ved en række håndgreb eller, i værste fald, ved operation. Den grønlandske kvinde har imidlertid ikke kunnet få fejlstillingen ophævet, og overarmen har da lejret sig permanent i en fejlstilling. At kvinden har haft denne tilstand igennem længere tid, ses af, at der på skulderbladet er sket knogledannelse, nærmest som om legemet har forsøgt at tildanne et nyt skulderled (fig. 1). En sådan permanent fejlstilling indskrænker bevægeligheden af armen meget, udover at det er en meget smertefuld tilstand. Tidligere satte man ofte lighedstegn mellem fundet af sygelige forandringer og de generelle livsbetingelser, lidt som med legemshøjden: mange individer med sygelige forandringer måtte betyde et hårdt liv præget af sygdom, hvor mange bukkede under. En mere nuanceret opfattelse er at se på, hvorledes

individer trods alvorlige kroniske sygdomme har levet igennem flere år med sygdommen og relatere dette til et vist overskud blandt de øvrige. Kvinden fra Asummiut havde næppe kunnet klare sig alene, men har dog levet i mange år med sit handicap: der har altså været plads og et overskud til at tage sig af hende, og ikke mindst at overtage de funktioner hun ellers havde haft.

Apropos funktioner: tænderne frembød det karakteristiske stærke slid som ses hos Thulekulturens mennesker. Et kraftigt slid betinget af dels den ofte seje kost, dels at kvinderne brugte tænderne som et redskab ved skindbehandling og som »en tredje hånd«. I et tilfælde havde sliddet været så stærkt, at tandroden var blev blotlagt, hvilket havde givet anledning til betændelse af tandroden.

Ovenstående var en kort gennemgang af resultaterne af de antropologiske undersøgelser. Vores analyser stopper dog ikke her. Netop gravlægningsmønsteret er et emne, vi gerne vil vide mere om, og i lyset af den meget omhyggelige udgravning af grav D7 med de meget detaljerede gravplaner, vil vi gerne fortsætte vores analyser i denne retning. For bedre at kunne skabe et overblik over knoglernes fordeling i graven, og senere koble dette med dateringsresultaterne, er vi i færd med at indscanne gravplanerne i en computer. Gravplanerne kan så manipuleres og sammensættes på forskellig måde. Fig. 2 viser fx forekomsten af kranier og lårben i graven; et billede der er sammensat af de forskellige lags gravplaner. Da computerne giver mulighed for at vise alle eller kun udvalgte gravplaner,

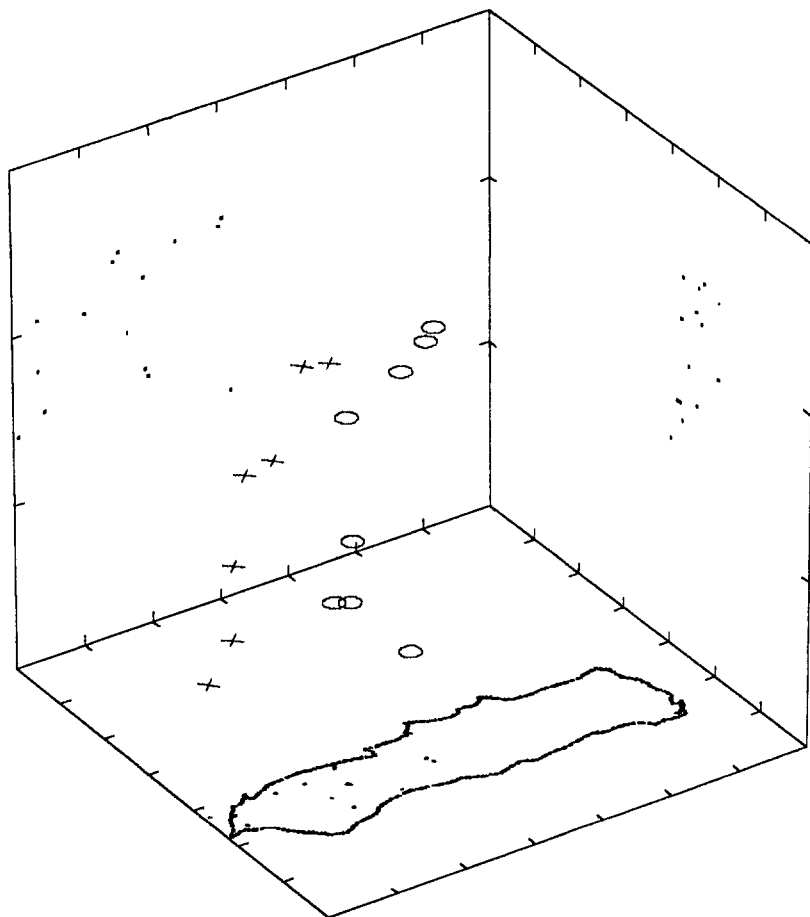

Fig. 3. Kranier og lårben i grav D7. Billedet skal vise hvordan en analyse af afstandene mellem knogledele kunne tænkes udført. Kranierne og lårbenene er nu kun markeret som punkter (kryds for kranier og cirkler for lårben) henover gravens omrids. Til gengæld kan disse punkter projiceres ind på de to sidefacetter, hvor de ses som to punktsværme. Der kan så foretages beregninger af afstande, punkttæthed o.lign. Eventuelle dateringsresultater kan også lægges ind, og derved åbnes der mulighed for at vurdere kronologien.

nøjagtigt lagt »ovenpå hinanden«, vil dette give mulighed for bedre at udskille, hvilke skeletter ligger nogenlunde intakte, og hvilke skeletter der er blevet helt eller delvist ryddet. På basis af sådanne tredimensionelle opstillinger af gravplanerne, kan man også bearbejde materialet ud fra en statistisk vinkel. Det vil sige, at man kan beregne afstandene imellem de enkelte skeletdele og påvise ophob-

ninger af bestemte knogletyper i bestemte dele af graven. I fig. 3 er dette vist for kranierne og lårbenene.

Disse analyser vil i nært samarbejde med arkæologerne fortsætte i løbet af 1997. Forhåbentlig vil resultaterne give en god beskrivelse af gravlægningsmønstrene for sådanne kammergrave, og kronologien i brugen af kammergravene blive mere afklaret.